

нового значення, що не завжди узгоджується з традиційними уявленнями китайського лінгвокультурного простору. Використання китайською молоддю чисел ґрунтується на принципі омофонічної наближеності питомого ієрогліфа до вибору найбільш відповідної цифри.

Список використаних джерел

1. Васильева С. Г. Китайско-русский словарь иностранных заимствований в современном китайском языке. 现代汉语外来词汉俄词典 / Васильева С. Г., Лю Гуаньчжун. – М.: Восточная книга, 2009. – 158 с.
2. Клещина Н. Н. Трансформация русского языка и речи в условиях сетевого общества / Н. Н. Клещина // Власть. – 2011. – №11. – С. 56-59.
3. Крысин Л. П. О новых иноязычных заимствованиях в лексике современного русского литературного языка // Вопросы культуры речи. – М., 1964. – Вып. 5. – С. 70-92
4. Курьянович А. В. Электронное письмо как функционально-стилевая разновидность эпистолярного жанра в пространстве современной

коммуникации / А. В. Курьянович // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2008. – Вып. 2(76). – С. 44–49.

5. Лулева Ю. В. Некоторые особенности лексического состава современного китайского языка [Электронный ресурс] / Ю. В. Лулева. – Режим доступа : <http://3A%2F%2Fwww.vestnik-mgou.ru%2FArticles%2FDoc%2F1391>

6. Стернин И. А. Общественные процессы и развитие современного русского языка. Очерк изменений в русском языке конца XX – начала XXI века / И. А. Стернин. – Воронеж, 2004. – 93 с.

7. Чжоу Вэйлян. "Цзыму цзыдянь", 2001. 300 с. 字母词 – 上海. 上海字母出版社, 2001年. – 300页.

8. 字母词词典/刘涌泉编著 – 上海: 辞书出版社, 2001. 7. – С. 266

9. 语言文字网 – "长莎晚报" 周和平: 普通话为什么越"写"越难懂 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.yywzw.com/n2230c164.aspx>

10. 小故事网 – 后网络时代大学生的家书 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.xiaogushi.com/diy/renwu/98079.htm>

Надійшла до редколегії 01.09.17

Д. Кравченко, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ АББРЕВИАТУР В КИТАЙСКОЯЗЫЧНОЙ ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИИ

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования аббревиатур в китайскоязычной Интернет-коммуникации. На основании многих примеров автор доказывает, что разные типы сокращений, репрезентируемые в Интернет-текстах, являются определяющей чертой современного китайскоязычного текста. Автор аргументированно объясняет причины актуализации функционирования аббревиатур в Интернет-коммуникации.

Ключевые слова: аббревиатура, китайскоязычные Интернет-тексты, Интернет-коммуникация, норма литературного языка, усечение, графические сокращения.

D. Kravchenko, teaching assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FUNCTIONING OF ABBREVIATIONS IN THE CHINESE INTERNET-COMMUNICATION

The article is devoted to the study of peculiarities of the functioning of abbreviations in the Chinese Internet-communication. On the basis of many examples the author proves that various types of abbreviations, represented in the Internet texts, are considered to be the defining feature of the modern Chinese texts. The author evidently explains the reasons for the actualization of the abbreviations' functioning in the Internet-communication.

Keywords: abbreviation, Chinese Internet-texts, Internet-texts, norm of literary language, reduction, graphic abbreviations.

УДК 811.222.1-119

О. Мазепова, д-р філол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЗООМОРФНИЙ КОД КУЛЬТУРИ В ПЕРСЬКОМУ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ ФОНДІ

Досліджено особливості вербалізації зооморфного коду культури у перській мові на матеріалі лексичних і фразеологічних одиниць із зоокомпонентом, які позначають внутрішні якості людини; висвітлено етнокультурну специфіку функціонування відповідних стереотипів-образів у перському лінгвоментальному просторі.

Ключові слова: перська мова, код культури, мовна свідомість, фразеологічна одиниця, зоонім, стереотип.

Тваринний світ здавна привертав увагу людини. Люди жили в постійному контакті з тваринами, одомашнювали їх, спостерігали за їхньою поведінкою, осмислювали свою відмінність від них, знаходячи у той же час між собою і ними багато спільного. Згодом це призводило до формування певних стереотипів у свідомості людей, що знаходило вираження і закріплювалося у мові. Тому й не дивно, що у лексико-фразеологічному фонді будь-якої мови ми спостерігаємо цілий пласт закарбованих з давніх давен уявлень народу, пов'язаних із світом тварин. Зрозуміло, що у кожній лінгвокультурі цей пласт уявлень має своєрідну етнокультурну специфіку, яка виражається у семантиці відповідних мовних одиниць.

Метою статті є встановлення перської етнокультурної специфіки уявлень, пов'язаних із тваринним світом, і особливості їхньої об'єктивації у лексико-фразеологічному фонді перської мови. Об'єктом дослідження є стереотипи-образи носіїв перської етноментальності стосовно тваринного світу, предметом – перські лексичні і фразеологічні одиниці, що об'єктивують ці образи. Новизна дослідження полягає у відсутності в українській лінгвоіраністиці комплексного дослідження заявленої проблематики.

На думку І. Голубовської, середовище, в якому живе етнос, відіграє найважливішу роль у формуванні образних еталонних стереотипів сприйняття і осмислення дійсності, через які етнос "бачить" світ. Джерелом формування стереотипів можуть слугувати не лише флора і фауна, а й клімат, ландшафт, природні мінерали тощо [3, с. 200]. Як видається, одним із найбільш придатних інструментів для опису і класифікації етноспецифічних стереотипів-образів є система кодів культури.

Відомо, що зміст культури кожного народу представлений різними областями: його традиціями, побутом, одягом, економікою, наукою, мистецтвом, релігією тощо. Всі ці області у науці реалізуються у вигляді системи кодів культури. *Код культури* – це макросистема характеристик об'єктів картини світу, об'єднаних спільною категоріальною властивістю; деяка понятійна сітка, використовуючи яку носій мови категорізує, структурує й оцінює навколишній та свій внутрішній світи [5, с. 297–298]. Дослідники виокремлюють такі коди, як: 1) соматичний (тілесний), представлений символічними функціями різних частин тіла людини; 2) просторовий, пов'язаний із членуванням простору, абсолютною й відносною локалізацією

людини і предметного світу; 3) часовий, що фіксує уявлення абсолютного й відносного часів; 4) предметний, який відтворює еталони метричної системи, представляє побутові реалії й різні артефакти; 5) біоморфний, що співвідноситься зі сприйняттям тваринного, рослинного світу та світу міфологічних істот; 6) духовний, що відображає моральні пріоритети, культурні цінності тощо. Виділяють також антропний, космологічний, акціональний, релігійний, сенсорний, аксіологічний коди і деякі інші [10, с. 220]. Базовими кодами культури, на думку В. Красних, є соматичний, просторовий, часовий, предметний, біоморфний та духовний коди [5, с. 297]. Деякі дослідники пропонують у межах біоморфного коду окремо розглядати рослинний і зооморфний коди [9, с. 127–128].

Можна припустити, що принцип зооморфізму відіграє важливу роль у фразеологічних системах усіх мов світу. Як зауважує Н. Фрай, "світ людини знаходиться поміж світом духовним і тваринним та відображає цю дуальність у своїх циклічних ритмах" [11, с. 130]. Зооморфний код є одним із найдавніших у системі кодів культури. Це пов'язано з тим, що тварини з давніх давен жили в безпосередній близькості, а то й поруч з людьми. На думку О. Левченко, життєдіяльність тварини, яка перебувала у центрі світу людини, у трансформованому вигляді стала основою для створення певної "еталонної шкали". Із тварини ж людина починала осмислювати й саму себе. Згодом, все більше спостерігаючи за поведінкою тварин і співвідносячи її з людською, вона стала приписувати тваринам риси, притаманні людям. У такий спосіб еталоном для оцінювання різних якостей людини почали поставати створені нею ж уявлення про тваринний світ. Тому так часто свої міркування про іншу людину ми вербалізуємо зооморфно, звертаючись до відповідних порівнянь, сталих виразів, ідіом, у складі яких є зооніми [6, с. 50].

З перського лексико-фразеологічного фонду ми відібрали для аналізу лише ті лексичні і фразеологічні одиниці (ФО) з зоокомпонентом, які відбивають характеристики внутрішнього світу людини, тобто особливості її морально-психологічного та емоційного устрою. При відборі матеріалу ми спиралися передусім на існуючі в мові стійкі порівняння, оскільки встановлено, що семантика порівняння як найкраще відображає національну специфіку світобачення народу. Зокрема, Е. Сепір зазначав, що порівняння – це найдавніший вид інтелектуальної діяльності людини, який передує рахунку; а на думку О. Потєбні, "самий процес пізнання є процесом порівняння" (див.: [7, с. 144, 146]). Інші типи ФО та уривки художніх текстів були залучені для кращої ілюстрації функціонування стереотипних уявлень, пов'язаних з образом тієї чи іншої тварини.

Спочатку розглянемо групу ФО, в яких внутрішні характеристики людини виражені за допомогою номенів свійських тварин і птахів. Найбільш актуалізованими у цьому плані виявилися зооніми *віслик, собака, кішка, корова, козел, баран, верблюд, миша, курка і півень*.

Віслик, який є споконвічним помічником селянина в домашньому господарстві, в перській мові позначається двома лексичними одиницями: *olāq* الاغ та *xar* خر. Найбільше конотацій, пов'язаних із характеристиками людини, має останній зоонім. Взагалі, виступаючи в ролі предиката, слово *xar* 'віслик' означає "дурний, нетямущий, неосвічений" [14, с. 535], напр.:

مردم باید آدم بشوند... آخر تا آنها خر هستند ما هم سوارشان می شویم...
(صادق هدایت، سه قطره خون).

Народ має стати людьми. Допоки вони віслики, ми будемо на них їздити... (С. Гедаят. Три краплі крові).

Аналіз компаративних фразем зі словом *xar* 'віслик' продемонстрував переважно пейоративні асоціації, пов'язані з образом цієї тварини. Так, зворот *mesl-e xar* 'як

віслик', за свідченням Х. Корогли, вживають на позначення людей "дурних, безвольних, яких легко примусити працювати задарма", а також таких, "хто не може постояти за себе" [8, с. 318]. За словником Г. Голєвої, так називають людей "дурних, нетямущих, неосвічених" [2, с. 214]. Про незграбних людей кажуть: *mesl-e xar bar yax* 'як віслик на льоду' [8, с. 341]; про безвольних, безпомічних або безпринципних людей – *mesl-e xar miyān-e deh* 'наче віслик посеред села' [8, с. 342–343], про людей флегматичних – *mesl-e pust-e xar* 'наче шкіра віслика' [8, с. 328]. ФО *mesl-e xar-e afsār gosixte* 'наче неприборканий віслик' використовується на позначення погано вихованих людей [8, с. 341], зокрема, "тих, хто входить до якогось приміщення без дозволу" [15, с. 186]. Про невдячну, нещирю людину, "яка змінила своє ставлення до людей щойно домоглася бажаного", говорять: *xar-aš az pol gozašt* 'він влаштував свої справи' (букв. його віслик пройшов мостом) [2, с. 212]:

محمد آقا... پسر با معرفتی است. بعضی ها خرشان که از پل گذشت دیگر آدم را نمی شناسند... محمد آقا با همه شان فرق دارد... (جمال میر صادقی، بادها خبر از تغییر فصل می دهند).

Мохаммад-ага – юнак тямущий. Інші, як влаштують свої справи, більше з людьми й не знаються. Мохаммад-ага не такий, він відрізняється від них усіх... (Дж. Мірсадеки. Вітри повідомляють про зміну пори року).

Нейтральну конотацію номена *xar* 'осел' можна спостерегти у складі ФО, які позначають: а) людину, зайняту важкою фізичною працею: *mesl-e xar-e āsyā* 'як віслик на млину'; б) людину втомлену, зморену працею: *mesl-e xar-e zaxmi* 'як зранений віслик' [8, с. 341–342]. Почасті позитивну характеристику людини за допомогою цього номена можна побачити у ФО: *bar xar-e morād savār šodan* 'досягати своєї мети' (букв. осідлати віслика бажаного) [2, с. 214] та *xar-aš (xub) miravad* 'він має вагу, авторитет' (букв. його віслик (добре) йде) [2, с. 212], напр.:

عبد الحسين... طبيب شرکت نفت بود و در آبادان خرش می رفت. (جلال آل احمد، سنگی بر گوری).

Абдулхосейн був лікарем нафтової компанії і в Абадані мав авторитет (букв. його віслик йшов). (Дж. Але Ахмад. Камінь на могилі).

Однак у цілому в розмовному реєстрі превалюють негативні конотації цього зооніма (див.: [14, с. 535–540]), як у складі похідних слів на кшталт: *xarmuzigari* 'ослина капосність', так і у складі ФО, як-от: *xar gir-āvardan* (букв. придбати осла), що використовується, коли людину сприймають за дурня і намагаються ще більше обдурити, та *mesl-e xar dar gel māndan* 'застрягти, наче віслик у глині' на позначення людини, що потрапила у скрутне становище і не знаходить з неї виходу, напр.:

روسها مثل خر توی گل مانده اند... تایکی دو ماه دیگر مسکو دست آلمانهاست. استالین را می فرستند آن جا که عرب نی انداخت! (امیر حسن چهل تن، مهر گیاه).

Росіяни застрягли, наче віслик у глині... Через один-два місяці Москва в руках німців. Сталіна відправлять туди, куди араб закине свою сопліку! (А. Чегельтан. Мандрагора).

Проте у словнику розмовних висловів А. Наджафі зафіксовано вживання цього зооніма як звертання: *xare* خر! (букв. Вісличе!), що використовують до "людини, гарного ставлення якої добиваються, але в той же час злегка зневажають за те, що вона не розуміє своєї користі й не приймає слухних порад" [14, с. 539]. Українською мовою таке звертання, очевидно, варто перекладати словом "дурник", напр.:

خره، مگر نمی بینی سوسن از تو خوشش می آید؟ چرا هی خودت را می کشی کنار؟ (جمال میر صادقی، درازنای شب).

Дурнику, хіба не бачиш, що ти подобаєшся Сусан? Чому ж ти весь час відсторонюєшся від неї? (Дж. Мірсадеки. Довга ніч).

Розглянемо перські стереотипи, пов'язані з образом собаки (перс. **sag** سگ). Собака вважається нечистою твариною в ісламі, на відміну від зороастризму, в якому її поважали за беззавітну відданість і вірність. Присутність собаки символізувала знищення всього брудного, порочного, аморального, адже зороастрийці вірили, що пильний, магнетичний погляд собаки володіє властивістю проганяти злих духів, які оскверняли все живе [4, с. 14]. Зазначимо, що тринадцятий фрагарад Відевдата – частини священної книги зороастрийців Авести – повністю присвячений собаці (див.: [1, с. 151–157]).

Ставлення ж сучасних пересічних персів до тварини віддзеркалює вислів **ču nām-e sag bari čub-i be kaf gir (be dast ār)** Коли говориш про собаку, візьми в руки палицю [2, с. 374]. За свідченням Х. Анварі, словом **sag** позначають "людину низьких моральних якостей, яку всі зневажають" [13, с. 1314].

Аналіз похідних слів і копулятивів, утворених від номена **sag**, засвідчує негативну оцінку, що надається тварині перською мовною свідомістю, напр.: **sagdel** 'лютий', 'злий', 'безсердечний', 'грубий' (букв. з собачим серцем); **sagsār** 'схожий на собаку'; 'жадібний', 'корисливий' (букв. з собачою головою); **sagmaneš** 'сварливий' (букв. з собачим норовом) тощо. Більшість ФО з ключовим словом **sag** так само демонструють пейоративну оцінку цього зооніма. Собака у свідомості персів є носієм таких негативних якостей, як злість, бязгузтво, лицемірство, підлабузництво. За свідченням Х. Корогли, порівняння **mesl-e sag** 'як собака' використовується на позначення "людей злих або трусливих" [8, с. 351]; за свідченням Х. Парчямі, – "людей нечистих або таких, хто шкодує про скоєне" [15, с. 379]. За допомогою ФО **mesl-e sag-e hār** 'як скажений пес' висловлюються про "людей з поганим характером, завжди роздратованих" [8, с. 352], "які постійно лаються і ображають інших людей" [15, с. 379]. Фразеологією **sag-e lās** 'сука' (самка собаки) позначають такі негативні характеристики людського спілкування, як лицемірство, вдавана дружба, підлабузництво [15, с. 255], хоча, за свідченням Г. Голевої, компаратив **mesl-e sag-e lās** 'як сука' має значення: 1) підлесливий; 2) чутливий, хтивий [2, с. 375].

ФО **pust-e sag be ru-ye hod kešidan** (букв. натягати на себе собачу шкіру) має значення "поводитися нахабно, безсовісно, по-хамськи" [2, с. 112], напр.:

مگر پوست سگ به روی خود کشیدی که اینقدر پررو و وقیح هستی؟

Ти що, натягнув на себе собачу шкіру, що поводишся так нахабно і по-хамськи?

Оскільки собаче існування пов'язане з постійними блуканнями у пошуках їжі, образ собаки став уособленням бідності, злиднів, нещастя, що виявляється, зокрема, у словосполученні **zendegi-ye sag** 'собаче життя', як-от у такому уривку:

آن بیچاره ها هم با همه پولهایی که گیر می آورند اگر سگتر از من زندگی نکنند بهتر از من زندگی نمی کنند. (جعفر شهری، شکر تلخ).

Ті бідолахи, навіть заробляючи усі ці гроші, якщо не гірше за мене живуть (букв. не більш собачим, ніж я, живуть життям), *то вже точно не краще.* (Дж. Шагрі. Гіркий цукор).

Приписувані собаці злість, роздратованість, поганий характер спостерігаємо у словосполученні **xolq-e sag** 'собача натура' у такому уривку:

فایده خانه آمدنت چیست؟ جز این است که خلق سگت را برای ما بیاوری؟ (جمال میر صادقی، درازنای شب).

Яка користь від твого приходу додому, окрім того, що ти приніс нам свою собачу натуру? (Дж. Мірсадеки. Довга ніч).

Близьке за семантикою до вищенаведеного словосполучення **axlāq-e sag** 'собачий характер' може використовуватися у значенні "поганий, неприйнятний характер":

ودکا؟ نه، متشکرم. تحمل ودکا را ندارم. اگر ویسکی باشد حرفی. فقط یک ته گیلاس... آخر اخلاق سگ آن کثافت به من هم اثر کرده. اگر بدانید چه ویسکی سودایی می خورد! (جلال آل احمد، شوهر آمریکایی).

Горілка? Ні, дякую. Терпіти не можу горілки. Якщо є віскі, тоді можна. Тільки трошки, на самому денці стакану... Що зробиш, собачий характер цього негідника на мене теж вплине. Якби ви знали, який він пив віскі з содовою! (Дж. Але Ахмад. Американський чоловік).

Сварливість, хамська поведінка, приписувані собаці, виявляються у ФО **sag šodan** (букв. ставати собакою) у такому уривку:

چرا خانم پرندخان ظرف این دو سه ساله این قدر سگ شده؟ (خسرو شاهانی، یازنشته).

Чому пані Паранд-хан за ці два-три роки стала така сварлива (букв. стала такою собакою)? (Х. Шагані. Пенсіонер).

Крім того, в багатьох контекстах номен **sag** 'собака' використовується як лайливе слово, у тому числі у складі копулятивів зі словами **pedar** 'батько' (**pedarsag**, **sagpedar**), **mādar** 'матір' (**mādarsag**), **nane** 'матуся'; 'бабуся' (**nanesag**) тощо [14, с. 914].

Однак варто зазначити, що уявлення про собаку в перській лінгвокультурі позначені амбівалентністю. У словнику Х. Анварі вказано, що собака "є одночасно і символом вірності, і символом сварливості, брехливості, низькості" [13, с. 1314]. Собаці приписується як вірність, відданість, так і невірність, невдячність. З одного боку, в пареміологічному фонді знаходимо вислови: **vafā az zan maxāh, az sag vafā juy** *Не жадай вірності від жінки, шукай вірності у собаки* [2, с. 604]; **vafādāri-rā az sag bāyad āmūxt** *Вірності потрібно вчитися в собаки* [2, с. 604], а з іншого, в словнику розмовного мовлення – копулятив **sagsefat** (букв. той, у кого собачі якості), з пояснення до якого впливає, що цим словом позначають "людину невірну або невдячну" [15, с. 255]. Цікаво, що у тому самому словнику зафіксований і копулятив **sagmarām** (букв. той, у кого світогляд собачий), який вживається у значенні "вірний" [там само]. Нейтральною ознакою, приписуваною собаці, є витривалість, що засвідчують копулятив **sagjān** (букв. з собачою душею), який використовується у значенні "той, хто протистоїть труднощам", "живучий" [13, с. 1315], та ФО **mesl-e sag haft jān dāštan** 'наче собака, мати сім життів' [2, с. 375]:

"رسول شله ها" ... با گرسنگی بزرگ می شوند اگر هفت جان مثل سگ داشتند زنده می ماندند... (رسول پرویزی، مرگ رسول شله).

Такі, як Расуль Шоле, ... ростуть у голоді і якщо виявляються живучими, як собаки (букв. матимуть сім життів, як у собаці), *виживають...* (Р. Парвізі. Смерть Расуля Шоле).

ФО **mesl-e sag jān kandan** 'важко працювати, надриватися на роботі' (букв. наче собака, виривати душу) [2, с. 374] так само засвідчує нелегку долю собаки в традиційному іранському суспільстві. Напр.:

تمام عمر مثل سگ جان کنده ام خیلی زودتر از موقع پیر شده ام... (رسول پرویزی، تقویم عوضی).

Все життя я надривався, як собака, ось і постарішав передчасно... (Р. Парвізі. Відкидний календар).

Зоонім кішка (گره **gorbe**) також не може похвалитися позитивними асоціаціями персів, хоча в ісламі вона й вважається чистою твариною. Образом кішки перська свідомість приписує такі якості, як хитрість, спритність, безсоромність, невдячність, лицемірство. Так, порівняння з кішкою у складі компаративного ФО **mesl-e gorbe** 'як кішка' передусім заслуговує людина невдячна, напр.:

مثل گریه می ماند، هر چند به اومحبت بکنی سرانجام قدر نمی شناسد
(فرهنگ امیر قلی امینی).

Він такий же невдячний, як кішка; скільки йому не роби
добра – не оцінить (Словник Амір Колі Аміні) [2, с. 497].

Це підтверджує і копулятив **gorberu** (букв. з кошачим
обличчям), який використовується в тому ж значенні "не-
вдячний" [13, с. 1903]. Нециру, лицемірну людину мо-
жуть назвати **gorbe-ye ābed** (букв. благочестива кішка,
кішка-аскет) [2, с. 496]. На безсоромність як одну з ознак,
приписуваних кішці, вказує зворот **dar-e dizi bāz-ast
hayā-ye gorbe kojā rafte** Горщик з іжею відкритий, але
ж куди подівся сором у кішки?, який вживається, "коли
людину хочуть застерегти проти зловживання довірою"
[2, с. 200]. На здатність кішки проникати всюди, де вона
забажає і тим самим завдавати клопоту господарям, вка-
зує ФО **gorbe-rā dam-e hejle koştan** (букв. вбити кішку
на порозі спальні, [щоб вона чогось не накоїла]), що ви-
користовується в значенні "заздалегідь примусити ко-
гось собі підкоритися" [14, с. 1219]:

وقتی زنگ خورد، بچه ها فهمیدند با بد کسی طرف شده اند و در حقیقت
معلم سرود گریه را پای حمله گشته بود. (عباس پهلوان، شب عروسی بام).

Коли пролунав дзвоник, діти зрозуміли, що вони
мали справу з недоброю людиною, і насправді вчитель
спієв хотів одразу їх собі підкорити (букв. вбив кішку на
порозі спальні). (А. Пагльван. Ніч весілля мого батька).

Але найбільше кішці приписується здатність до хит-
рощів. ФО **gorbe raqsāndan / gorberaqsāni kardan**
(букв. примушувати кішку танцювати) має значення:
а) вдаватися до хитрощів та вивертів, робити щось підс-
тупне [2, с. 497] або б) за допомогою якихось вивертів,
під приводом вигаданих обставин затягувати справу [14,
с. 1219], напр.:

کتاب [من] هنوز زیر چاپ نرفته. این مردک [= ناشر] گریه می رقصاند.
(نامه های آل احمد).

[Моя] книга ще не вийшла. Цей чолов'яга [= вида-
вець] щось мутить (букв. примушує кішку танцювати).
(Листи Дж. Але Ахмада).

На хитрість як одну з головних приписуваних кішці оз-
нак вказують і такі ФО: **gorbe be šāne kardan** 'обманювати
когось', 'застосовувати хитрощі' (букв. саджати кішку на
плече), **gorbe dar anbān dāştan** 'вдаватися до хитрощів'
(букв. мати кішку в дорожній сумці), **gorbe az baqal
afkandan** 'припиняти хитрувати' (букв. скидати кішку з рук)
та ін. [13, с. 1903]. Про вивертких, спритних, винахідливих
людей кажуть: **mesl-e gorbe-i ke az har dast biyaxidāzi-š
bā pā be zamin miyād** Як кішка, котру як не кинеш, вона
все одно на ноги впаде [8, с. 365]. Цей зворот пов'язаний
з фразеологією **gorbe-ye mortezā ali** 'кішка Мортази Алі', яка
використовується на позначення людей "хитрих і сприт-
них, яких важко обдурити і які будь-яку ситуацію обернуть
на свою користь" [14, с. 1219], напр.:

مگر می شود سر اینها کلاه گذاشت؟ اینها مثل گریه مرتضی
علی می مانند: از هر طرف که ولش کنی روی چهار دست و پا زمین می آید.
(عید الحسین نوشین، خروس سحر).

Хіба можна їх обдурити? Вони як кішка Мортази Алі:
з якого боку її не підкинеш, вона все одно на чотири
лапи приземлиться. (А. Нушин. Вранішній півень).

Зворот **mesl-e sag-o gorbe** 'як кішка із собакою' має
подібну до аналогічного українського вислову семантику
[2, с. 374]. Проте попри домінування негативних уявлень,
пов'язаних з образом кішки, нам вдалося віднайти кілька
позитивних якостей, приписуваних цій тварині. Турботли-
вість кішки про своє потомство зафіксована в паремії:
gorbe haft bār jā-ye baččehā-yaš-rā avaz mikonad Кішка
сім разів міняє місце для своїх кошенят; витривалість, жи-
вучість – в ідіомі: **gorbe haft jān dārad** Кішка має сім жит-
тів [8, с. 267]. До того ж, у словнику Х. Парчяма поряд із

висловами, що відбивають переважно негативні характе-
ристики кішки, вказано, що кішка водночас може уособлю-
вати і "глибину щирості" (букв. **amāq-e sadāqat**) [15, с.
342]. Ймовірно, така асоціація сформувалася в перській
мовній свідомості нещодавно, під впливом європейської
культури поводження зі домашніми тваринами.

Корова (گاو **gāv**) у перській мові також має переважно
негативні конотації. Компартив **mesl-e gāv** 'як корова', за
свідченням Х. Корогли, має значення: 1) дурний; 2) не-
нажерливий. Крім того, номен **gāv** 'корова' може викори-
стовуватися на позначення "товстої, незграбної жінки"
[8, с. 364]. У словнику Х. Парчяма вказано і такі значення
цього номена, як "тупоумний", "неуважний" [15, с. 341]. З
огляду на відсутність категорії роду в перській мові но-
меном **gāv** позначається також і бик. Про незграбних лю-
дей міцної статури, але дурних і нетямущих кажуть: **gāv-
e bi šāx-o dom** 'корова/бик без рогів і хвосту' [13, с. 1892].
За словником Г. Голевої, цей вислів має значення "чудо-
висько", "страховисько":

اصلا می دونی چیه، من نمی خوام که این گاو بی شاخ و دمی دامادم بشه.

Взагалі знаєш, що? Я зовсім не хочу, щоб це чудови-
сько (букв. цей бик без рогів) стало моїм зятем. [2,
с. 492].

Аналіз копулятивів з компонентом **gāv** засвідчив, що
корові (або бику) окрім дурості, приписують ще й боягуз-
тво. Так, за словником Х. Анварі, копулятиви **gāvriš**
(букв. з бородою, як у бика) та **gāvdel** (букв. з серцем, як
у корови/бика) мають значення "дурний, нетямущий", а
останній ще і значення "боягуз". Таке саме значення має
й копулятив **gāvzahre** (букв. з жовчним міхуром, як у ко-
рови/бика) [13, с. 1893].

Аналіз дієслівних фразеологізмів з номеном **gāv** за-
свідчує їхню переважно негативну семантику. Напри-
клад, ФО **gāv āvardan** (букв. приводити корову) вико-
ристовується в значенні "вдаватися до обману", ФО **gāv
bastan, gāvbandi kardan** (букв. запрягати корову) – у
значенні "вступати у змову" [13, с. 1892].

Нейтральну характеристику можна спостерегти у ФО
mesl-e gāv-e pišāni sefid 'як корова (бик) з білим лобом' на
позначення "видатних людей, визнаних у своєму колі":

داش آکل در شهر مثل گاو پیشانی سفید سرشناس بود... (صادق هدایت.
داش آکل).

Даш Аколь у місті був як бик з білим лобом, всі його
знали ... (С. Гедаят. Даш Аколь).

ФО **gāv-aš zāyide** 'з ним сталося щось непередбачува-
не' (букв. його корова отелилася), за словником Г. Голевої,
передає амбівалентну конотацію номена **gāv**, тому що ви-
користовується у протилежних значеннях: 1) щастя йому
посміхнулося; 2) у нього неприємності [2, с. 492]:

مادر جان مژده که گاومان زاییده و آقای محمود خان گلپوشان پیش بلقیس
گیر کرده است! (محمد علی جمال زاده، دار المجائین).

Матусю, у нас гарна новина (букв. наша корова оте-
лилася): Махмуд-хан закохався у Бельгейс!
(М. Джамаль-заде. Божевілля).

کندخدا رضا چه نشسته ای که گاو ت زاییده! کندخدا مضطرب شد و ... شروع
کرد به قسم خوردن که به خدای لایزال جرمی و گناهی نکرده ام... (رسول
پرویزی، شیر محمد).

Старосто Реза, чому ж ти так сидиш? У тебе ж
неприємності (букв. твоя корова отелилася)! Староста
стривожився і ... почав клястися безсмертним Алла-
хом, що ніякої провини і гріху на ньому немає... (Р. Пар-
рвізі. Шир Мохаммад).

Однак варто зазначити, що у словнику розмовного
мовлення Х. Парчяма [15, с. 341] та словнику А. Наджафі
[14, с. 1211] меліоративне значення цього вислову не за-
фіксовано.

У перській мові існує аналогічний українському вислів **gāv-e širdeh** 'дійна корова' на позначення "джерела матеріальних благ, яким користуються на власну користь" [2, с. 492]:

عجالنا جامعه گاو شیرده ماست و دنیا به کام ما می چرخه... (صادق هدایت، حاجی آقا).

А поки що суспільство – наша дійна корова, і земля обертється за нашим бажанням... (С. Гедаят. Хаджи Ага).

Схожий за семантикою вислів **gāv-e noh man šir** 'корова, що дає дев'ять манів молока' (ман – одиниця ваги, яка дорівнює приблизно 3 кг), позначають людину, "яка докладає чималих зусиль для якоїсь справи, але наприкінці одним махом зводить всі свої добрі зусилля нанівець" [14, с. 1212]. Однак, за свідченням Х. Парчямі, цей вислів у дещо трансформованому вигляді: **gāv-e noh man šir deh** використовується у значенні "корисний" [15, с. 341].

Номен **boz** 'козел' в перській мовній свідомості наділений переважно негативними асоціаціями, хоча і не використовується в ролі лайливого слова, як це має місце в українському мовно-культурному ареалі. Аналіз дієслівних ФО з цим номеном не засвідчив його пейоративних конотацій, проте всі вони пов'язані з неприємними сценаріями у житті людини. Так, одним із значень ФО **boz āvardan** (букв. приводити козла) є "зазнавати невдачі, поразки", напр.:

چقده بز آورد، چقده... رسول سر به سرش گذاشت... (صادق چوبک، بعد از شهر آخر پاییز).

... Як же йому не пощастило! Як же ... Расуль познущався з нього!.. (С. Чубак. Після полудня наприкінці осені).

У розмовному реєстрі функціонують і похідні від цього дієслова утворення: **bozāvarde** 'той, хто зазнав поразки' (букв. той, хто привів козла) та **bozbiyār** 'невдаха, той, кому не щастить' (букв. приводь козла). [12, с. 58].

ФО **boz raqsāndan** (букв. примушувати козла танцювати) за семантикою дещо подібна до розглянутої вище ФО **gorbe raqsāndan** (букв. примушувати кішку танцювати) й використовується у значенні "створювати комусь перешкоди у справах або вигадувати привід для їхнього затягування" [13, с. 342]. Нейтральну семантику має ФО **boz čarāndan** (букв. пасти козла) 'бути без роботи', 'вештатися без діла'.

Фразеомою **mesl-e boz-e axfaš** (букв. як козел Ахфаша) позначають людину, яка "підтакує комусь без найменшого розуміння суті справи" (за байкою, середньовічний іранський вчений на прізвисько Ахфаш (букв. підсліпуватий), надресирував козу таким чином, що вона рухала головою вверх-униз, коли він вів з нею вчені розмови) [2, с. 72]. За словником М. Парчямі, словосполученням **boz-e axfaš** 'козел Ахфаша' називають "нетямущу, дурну людину" [15, с. 103]. Дурість як ознаку, приписувану козлу, демонструють і ФО **kas-i-rā be boz gereftan** (букв. приймати когось за козла) та **boz gir āvardan** (букв. придбати козла) зі спільним значенням "вважати когось дурнем, обманювати й зловживати його довірою" [13, с. 342].

Словосполученням **boz-e gar** (букв. шолудивий козел), за словником Х. Анварі, називають "людину, яка має якусь ваду чи неприйнятну якість і тому повинна триматися подалі від людей через небезпеку розповсюдження цього недоліку" [13, с. 342]. З цим словосполученням відомі прислів'я: **boz-e gar az sarčešme āb mixorad** *Шолудивий козел п'є воду з чистого джерела* (про недостойних людей, у яких пихатості і себелюбності більше, ніж у достойних) та **boz-e gar galle-rā gar mikonad** *Шолудивий козел заражає все стадо з цілком прозорою семантикою* [2, с. 72].

Козлу також приписують упертість і боягузтво. Про першу якість свідчить ФО **boz-e čamuš** (букв. норавливий козел), якою позначають "настирливу, вперту людину" [15, с. 103]. Про другу ознаку дізнаємося зі значення слова **bozdel** 'боязкий, трусливий' (букв. з серцем, як у козла).

Номен **gusfand** 'баран' у перській мові не використовується у ролі лайливого слова, хоча і має значення "глупий, нетямущий" [15, с. 348]. Крім цього, очевидно, через іранський звичай здійснювати жертвоприношення саме цією твариною і частіше за інших тварин використовувати її в їжу, цей номен розвив метафоричне значення "покірливий; простодушний" [13, с. 1953]. Зафіксовані прислів'я, що підтверджують це, зокрема: **gusfand-rā āxar-e kār bā salāhxāne ast** *Баран кінець кінцем потрапляє на бійню*, **gosfand-rā barāye koštan farbeh konand** *Барана відгодовують для м'яса* [2, с. 513]. Тому вислів **mesl-e gusfand** 'як баран' має значення "затурканий, терплячий; пригнічений" [15, с. 387].

Проте в іранській фауні є ще один різновид барану – **quč** 'баран з великими рогами', якому приписують войовничий норів і порівняння з яким у складі фраземи **mesl-e quč** 'як рогатий баран' застосовують на позначення "забіякуватих людей" [8, с. 360].

Номен **morq** 'курка' та **xorus** 'півень' не мають таких конотацій, як в українській мові. Проведений аналіз не дав інших відомостей щодо ознак, приписуваних персами курці, окрім боягузтва, що виводиться з купулатива **morqdel** 'трусливий' (букв. з курячим серцем) [13, с. 2153]. Компаративний зворот **mesl-e morq** 'як курка' використовується на позначення "людей, які рано вкладаються спати" [8, с. 370]. Словосполученням **morq-e qorč** 'квочка' метафорично позначають "ледачу людину", а фразеомою **morq-e sar kande** 'курка з відірваною головою' – "людину розгублену та засмучену" [15, с. 394].

Крім того, курки у свідомості іранських чоловіків асоціюються з жінками, і це засвідчують такі мовні одиниці розмовного реєстру, як: **morq-e pākutāh** (букв. курка з короткими ногами) на позначення "повнотілої, невисокої на зріст жінки" та **morqdorostkon** (букв. те, що приводить курок до ладу) на позначення перукарні [Там само]. ФО **qāti-ye morqhā raftan** (букв. ходити змішуватися з курками) використовується стосовно "чоловіків, які більшу частину свого часу проводять у спілкуванні з жінками" [14, с. 1343], напр.:

اصغر رفته بود قاطی مرغها. انگار خیلی هم بهش خوش می گذشت... (جمال میر صادقی، بادها خبر از تغییر فصل می دهند).

Асгар часто відвідував жінок (букв. ходив змішуватися з курками). *Здавалося, це йому дуже подобалося...* (Дж. Мірсадеки. Вітри повідомляють про зміну пори року).

Варто зазначити, що словом **morq** позначають не тільки курку, а і будь-якого птаха взагалі. Існує велика кількість найменувань птахів, утворених від цього слова (див.: [13, с. 2152–2153]). Наведемо лише ті, що привернули нашу увагу з огляду на метафоричні значення, що розвилися на їхній основі. Словосполучення **morq-e bahāre** (букв. весняний птах) служить, по-перше, для найменування різновиду птаха, відомого під назвою **morq-e ešq** (букв. птах кохання) через те, що ці птахи завжди живуть парами, а по-друге, на позначення того, "хто пристрасно кохає свого партнера", напр.:

این دو تا مرغ بهاره از توی اتاق خوابشان تکان نمی خورند. (مهشید امیرشاهی، کوچه بن بست).

Ці два весняні птахи взагалі не виходять зі своєї спальні. (М. Аміршагі. Глуха вулиця).

Словосполученням **morq-e haqq** (букв. птах істини) позначають різновид сови, крик якої подібний до слова "haqq" [13, с. 1343]. Водночас, за свідченням Х. Парчямі, так називають "чесну, правдиву людину" [15, с. 394].

Перський півень, за нашими спостереженнями, уособлює дві людські якості: 1) скандальність, що засвідчує внутрішня форма фраземи **xorus-e jangi** (букв. бойовий півень) на позначення "нестриманих, скандальних людей" [15, с. 189]; та 2) здатність щось невчасно робити або недоречно висловлюватися, що впливає з уживання у розмовному реєстрі ФО **xorus-e bi mahal** 'півень, що кричить невчасно' [14, с. 549], напр.:

این خانم هم خروس بی محل. یک همچو موقعی که ما داریم صحبت خصوصی خانوادگی می کنیم دید و یازدیدش گرفته. (ایرج پزشکزاد. دایی جان ناپلئون).

А ця пані – наче півень, що кричить невчасно. Тепер, коли ми обговорюємо наші приватні родинні справи, їй приспічило влаштувати відвідини. (І. Пезешкзад. Дядечко Наполеон).

Проте, за свідченням Х. Корогли, компаративною фразею **mesl-e xorus** 'як півень' позначають "багатоженців або велелюбних чоловіків" [8, с. 343].

Номен **muš** 'миша' має конотативне значення "мізерний, жалюгідний". ФО **muš-e āb kašide** (букв. промокла миша) використовується на позначення "людини у стані збентеження та немічності" [13, с. 2331]. Крім того, перська миша – уособлення боягузтва, що засвідчує ФО **muš šodan** (букв. ставати мишею), яка позначає: 1) втрату здатності говорити від переляку; 2) стан жалюгідності й нікчемності [Там само]. Похідне від головного номена слово **mušmorde** (букв. мертва миша) використовується на позначення людей, які "хочуть здатися покірливими і невинними" [14, с. 1374], напр.:

فرهاد را همین جوری به ظاهر موش مرده اش نگاه نگاه نکنید، از آن آب زیر کاههاست! (اسماعیل فصیح، دل کور).

Ви не дивіться на Фаргада, який прикидається таким невинним, у тихому болоті чорти водяться! (Е. Фасіг. Слепе серце).

Однак цей зоонім розвиває цікаву семантику у розмовному вислові **muš boxorad** (букв. нехай миша з'їсть), який використовується для вираження "приятного ставлення до когось або чогось" [14, с. 1373], напр.:

اسدالله میرزا گفت: خانم عزیز...، آخر چطور ممکن است شما به این جوانی پسر به این بزرگی داشته باشید؟ ... اگر پسران بیست سالش هم باشند باز آدم باورش نمی آید. تازه شما از این پودرو ماتیکها هم نمی مالید. پیرزن که گل از گلش شکفته بود... گفت: الهی موش بخورد این زبان شما را! (ایرج پزشکزاد. دایی جان ناپلئون).

Асадоллах Мірза казав: "Шановна пані..., як таке можливо, що Ви при Вашій молодості маєте такого дорослого сина?... Якщо Вашому синові і буде двадцять років, і тоді ніхто не повірить. До того ж Ви не користуетесь цими пудрами та помадами." Стара розквітла немов квітка і сказала: "Нехай миша з'їсть цей Ваш язик!" (І. Пезешкзад. Дядечко Наполеон).

Свиня (перс. **xuk** خوک) в перській лінгвокультурі, як і в ісламі взагалі, вважається нечистою твариною, м'ясо котрої забороняється вживати в їжу. Тому зрозуміло, що цей номен не може мати жодних позитивних конотацій. За Х. Корогли, вислів **mesl-e xuk** 'як свиня' за семантикою є аналогічним російському, а тому й українському, маючи конотації неохайності, некультурності тощо. Номен **xuk** може вживатися як лайка в значенні "негідник, підла людина" [13, с. 964], а також на позначення "людини з поганим характером, невихованої або злої" [15, с. 194, 376].

Верблюду (перс. **šotor** شتر) в перській лінгвокультурі приписують такі якості: 1) неухважність; 2) безладність; 3) мстивість [15, с. 266–267]. Остання особливість виявляється у сталому словосполученні **kine-ye šotori** 'верблюда помста', що позначає "сильну і довгу мстивість" [14, с. 1209]. Компаративна фразема **mesl-e šotor** 'як верблюд' використовується для передання фізичних характе-

ристич людини, зокрема, так називають того, хто: а) постійно жує; б) має дивну, схожу на підстрибування, ходу [8, с. 354]. Вислів **mesl-e šotor az pas šāšidan** (букв. мочитися, як верблюд, ззаду) використовується в значенні "робити безглузді речі", "ставати дурніше з кожним днем" [там само], а також "замість прогресу регресувати, деградувати" [14, с. 248], напр.:

همه آنها ترقی کردند و بالا رفتند و به نوایی رسیدند، تو وارو سبز شدی و بی نوا شدی و وائر قیدی. آنها جلو افتادند، تو مثل شتره پس شاشیدی... (جعفر شهری، شکر تلخ).

Всі вони досягли успіху, пішли вгору і розбагатіли, а ти деградував і збіднів. Вони вирвалися вперед, а ти, як той верблюд, мочишся ззаду... (Дж. Шагірі. Гіркий цукор).

Тепер розглянемо стереотипні уявлення, пов'язані з образами диких тварин. Найбільш актуалізованими у цьому плані постають *вовк, ведмідь, лев, лисиця, леопард, мавпа, заць, змія*.

Загальний термін на позначення тварини حیوان **heyvān** 'тварина' в перській мові може використовуватися як лайка у значенні "некмітливої, нерозумної людини" [13, с. 883]. Крім того, за свідченням Парчяма, в розмовному мовленні цим словом називають: 1) неблагородну людину; 2) людину, яка не може контролювати свої інстинкти [15, с. 180]. Разом з цим у складі предикативної одиниці із скороченою формою дієслова-зв'язки у 2 особі **heyvān-i** (букв. ти – тварина), цей номен, як і його зменшувальна форма **heyvānak-i** (букв. ти – тваринка) у такій же синтаксичній позиції, набуває абсолютного меліоративного забарвлення і використовується при спілкуванні з близькими людьми у значенні "милий" [13, с. 883], а також для "вираження любові, змішаної зі співчуттям" [14, с. 506]. Українським еквівалентом цієї одиниці, очевидно, є "бідолаха", напр.:

حالم خوب است. حال تو چطور است؟ حالت بد است؟ اوخی، حیوانی!.. (زکریا هاشمی، طوطی).

У мене все добре. Як твої справи? Погано? Ох, бідолашко... (З. Гашемі. Папуга).

بینیم، سوسن نشانی تو را می خواهد برای چه، هاه؟ – برای اینکه می خواهد برم درسش بدهم؛ حیوانکی سه تا تجدیدی آورده. (جمال میرصادقی. درازنای شب).

Скажи-но, чому це Сусан захотіла знати твою адресу, а? – Тому що вона хоче, щоб я їй допоміг із заняттями; бідолаха отримала три презначі. (Дж. Мірсадеки. Довга ніч).

Номен **gorg** 'вовк', використаний в ролі предикату, передає такі характеристики, як злість, жорстокість, безжалісність, а також хитрість та спритність; утворена від нього лексема з абстрактним значенням **gorgi** (прибл. *вовчість*) означає "лютість, ворожість" [13, с. 1913–1914]. Цей зоонім є дуже актуалізованим у фразеосистемі перської мови. За Х. Корогли, компаративною фразею **mesl-e gorg** 'як вовк' передають такі характеристики, як живучість та шкідливість [8, с. 365]. Про жадібних, ненажерливих людей говорять: **mesl-e gorg-e gorosne** 'як голодний вовк' або **gorg hamiše gorosne-ast** 'вовк завжди голодний' [2, с. 501–502]. Копулятив **gorgāšti** 'вовчий мир, примирення' передає значення "вдаваний мир, примирення" [15, с. 343]. ФО **gorg dar lebās-e miš** 'вовк в овечій шкірі' має аналогічну до української семантику [там само].

Меліоративну асоціацію, пов'язану з образом вовка, можна спостерегти у ФО **gorg-e bārān dide** (букв. вовк, що бачив дощ), яким позначають "досвідчену, бувалу, спритну людину" [FFA, с. 1232], напр.:

بابام از آن گرگهای باران دیده بود و در این جور مواقع دست و پایش را گم نمی کرد. (عباس پهلوان، شب عروسی بابام).

Мій батько був з числа досвідчених людей (букв. з тих вовків, що бачили дощ), *а тому в таких ситуаціях не губився.* (А. Пагляван. Ніч весілля мого батька).

Однак, за свідченням Х. Корогли, "побачити вовка вважається гарною прикметою", що відбилося в прислів'ї: **gorg didan mobārak-ast nadidan mobāraktar** *Побачити вовка благословенно, не побачити – це більш благословенно* [8, с. 267].

Зоонім **خرس xers** 'ведмідь' використовується переважно для образливої характеристики гладкої, огрядної людини [14, с. 547]:

دلایل شده چه خرس شده! چه کون و کیلی به هم زده! خورده و پرورنده!
(جمال میر صادقی، چشمهای من خسته).

Яким він став жалюгідним, який ведмідь! Які сідниці відростив! Видно, що їв і вирощував! (Дж. Мірсадеки. Мої очі втомлені).

За свідченням Х. Парчямі, фразеологією **mesl-e xers** 'як ведмідь' позначають "товсту та коротку на зріст, ненажерливу або невиховану людину" [15, с. 376]. Про розлючених, гнівливих людей кажуть: **mesl-e xers-e tir xorde** 'наче підстрілений ведмідь', напр.:

دایی جان سرهنگ ... مثل خرس تیرخورده ساکت روی پله نشسته بود.
(ایرج یزیشکرزاد. دایی جان ناپلئون).

Дядечко полковник, розгніваний, наче підстрілений ведмідь, сидів на сходах. (І. Пезешкзад. Дядечко Наполеон).

Словосполучення **xers-e gonde** 'товстий ведмідь' використовують на позначення "дорослої, повної за статуєю людини, що поводитися невідповідно до свого віку, по-дитячому". ФО **xers-rā be raqs āvardan** 'примушувати ведмедя танцювати' застосовують щодо людей, "яких хочуть висміяти, розіграти" [13, с. 915].

Образ лева (перс. شیر **šir**) у перському мовно-культурному ареалі виступає уособленням хоробрості, мужності, сили. Всі національні героїчні постаті, богатирі, оспівані в класичній поезії, порівнювалися з левом. Почесним прізвиськом четвертого халіфа Алі, особливо шанованого іранцями-шіїтами, є **šir-e xodā** 'лев Бога'.

Своє основне конотативне значення номен **šir** 'лев' виявляє, зокрема, в таких композитах зі значенням "хоробрий", "відважний", як: **širdel** (букв. з левовим серцем), **širrag** (букв. з левовими жилами), **širzur** (букв. з левовою силою) та ін., похідному слову **širafkan** 'дуже сміливий', 'могутній' (букв. той, що кидає лева), парі фразеологічних дієслів **šir šodan** 'виявляти хоробрість, мужність' (букв. ставати левом) / **šir kardan** 'підбадьорювати'; 'підбурювати' (букв. робити левом), напр.:

از خنده خاله ام شیر شده ام. حس می کنم همه را در مشت دارم و هر کاری از من بر می آید. (یهنام دیانی، هیچکاک).

Від сміху моєї тітки я розхрабрився (букв. став левом). *Тепер я відчуваю, що всі вони у мене в руках, і я можу зробити все, що завгодно.* (Б. Дайяні. Хічкок).

دو تومنی چنان شیرش کرد که با صدای بلند داد زد: بیا بگیر پیر مرد، بگیر و چایی رد کن. (غلام حسین ساعدی، اشغالدونی)

Два тумана настільки його підбадьорили (букв. зробили його левом), *що він закричав: "На, старий, тримай! Візьми й передай мені чай."* (Г. Саеді. Смітник).

Варто зазначити, що у процесі подальшої метафоризації на базі номена **šir** розвилос значення "успішний", "переможець" [13, с. 1446], що спостерігаємо, зокрема, у фраземі **šir āmadan** 'повертатися з завдання переможцем' (букв. приходити левом) [15, с. 273]. Протилежним за значенням є вислів **rubāh āmadan** (букв. приходити лисицею) [14, с. 980], напр.:

خوب از پیش بابام شیر آمدی یا روباه؟ دست پر برت گرداند یا دست خالی؟
(جعفر شهری، شکر تلخ)

Скажи-но, вдалося тобі владнати справи у мого батька чи ні (букв. ти левом прийшов чи лисицею)? *З повними руками йдеш чи з порожніми?* (Дж. Шагірі. Гіркий цукор).

Скорочений варіант протиставлення лева і лисиці за ознакою переможець – переможений відбиває приказка: **šir-i yā rubāh-i?** *Ти лев чи лисиця?* [2, с. 402]. Зазначене протиставлення лева і лисиці, традиційного для іранської фольклорної традиції, сходиться до ФО **šir yā rubāh budan** (букв. бути левом чи лисицею), що використовується у значенні "досягти або не досягти успіху" [13, с. 1446].

Як цар звірів, лев уособлює силу і владу. За допомогою ФО **šir-e bi yāl-o dom** (букв. лев без гриви і хвоста) позначають людину, "яка раніше мала силу і владу, а тепер їй втратила" [15, с. 273], а ФО **šir-e bi yāl-o dom-o šekam** (букв. лев без гриви, хвоста і живота) – "нікчемну, нікому не потрібну людину чи річ" [13, с. 1446]. Прислів'я **šir ke pir mašavad rubāh ru-yaš miravad** (букв. коли лев старішає, лисиця на ньому їздить) знову відбиває протиставлення лева і лисиці й вживається у ситуації, "коли низька людина зневажає або гнобить того, хто втратив свою силу і могутність" [2, с. 402].

Розглянемо, в яких ще, окрім указаних вище, іпостасях постає лисиця. Номен **rubāh** 'лисиця' у свідомості персів передусім асоціюється з хитрощами і підступністю, про що свідчать такі мовні одиниці: **mesl-e rubāh** 'хитрий' (букв. як лисиця) [15, с. 378], **rubāhbāzi** 'хитрощі' (букв. гра в лисицю) [15, с. 229], **rubāhbāzi dar āvardan** 'хитрувати, прикидатися, лицемірити' (букв. виймати гру в лисицю), напр.:

گمان نمی کنم که این رویه و این رویه باز ها هیچگاه پسند دل خدا و پیغمبر باشند... (محمد علی جمال زاده، سر و ته یک کرباس).

Не думаю, щоб така поведінка і ці всі хитрощі були до влободі Всевишньому та його пророку... (М. Джамаль-заде. Одного поля ягода).

Номен **babr** 'тигр' не актуалізований у лексико-фразеологічній системі перської мови, натомість номен **palang** 'леопард' розвиває кілька метафоричних значень, зокрема, аналогічне номену **šir** 'лев': "хоробрий, відважний". Зрозуміло, що той, хто може перемогти леопарда, є ще більш хоробрим, чим він. Це виявляється в семантиці похідного слова **palangafkan** 'дуже хоробрий', 'могутній' (букв. той, що кидає леопарда), побудованого за тією самою словотворчою моделлю, що і **širafkan** (букв. той, що кидає лева). Іншими ознаками, з якими асоціюється образ леопарда, є швидкість та лютість, про що свідчить похідне слово **palangi** (прибл. *леопардність*), що має саме такі значення [13, с. 491]. Таку якість, як жорстокість, встановлюємо на підставі аналізу внутрішньої форми композиту **palangxu** 'жорстокий' (букв. з характером, як у леопарда) [15, с. 126]. Компаративна фразема **mesl-e palang** (букв. як леопард) додає до образу леопарда ще й "пихатості, зарозумілості, себелюбності" [15, с. 371]. Функціонує приказка про зарозумілих, пихатих людей: **palang abr-rā bālā-ye sar-e xod nemitavānad bebinad** *Леопард не може побачити ммару у себе над головою* [2, с. 110]. Крім цього, леопарду приписують задрісність, що фіксуємо у семантиці композиту **palangtabi'at** (букв. з натурою, як у леопарда), який функціонує у розмовному реєстрі у значенні "задрісний" [15, с. 126].

Образ мавпи (перс. میمون **meymun**) у перському мовно-культурному ареалі передусім асоціюється з бридкою, потворною зовнішністю, напр.:

این میمون فکر می کند خیلی خوشگل است! (حسن انوری، فرهنگ فشرده سخن).

Ця мавпа думає, що дуже гарна! [FFS, с. 2366].

У розмовному реєстрі зворот **mesl-e meymun** 'як мавпа' вживається на позначення людини, котра: а) здійснює кумедні рухи; б) має потворну зовнішність; в) недоречно кривляється [15, с. 390]. Для передання останньої

ознаки функціонує слово **meymunbāzi** (букв. гра в мавпу), а також прислів'я: **meymun har če zeštār-ast atvār-o bāzi-yāš bištār-ast** *Що потворніша мавпа, то більше вона кривляється*, яке вживається, коли говорять про "недостойних людей, яким властиві надмірні чванство і претензійність" [Там само].

Номен **xarguš** 'заєць' не є дуже актуалізованим у лексико-фразеологічному фонді перської мови на предмет розвитку метафоричних значень. Єдине значення, яке вдалося розшукати, не пов'язане з морально-психологічними характеристиками людини. Перська мовна свідомість приписує зайцю здатність змінювати свою стать, тобто ставати поперемінно то самкою, то самцем. Це зафіксовано у семантиці компаративного вислову **mesl-e xarguš** (букв. як заєць) зі значенням "інколи самка, інколи самець" [15, с. 376]. Х. Корогли зазначає, що таке уявлення поширене в народі, і наводить вірш невідомого поета:

گر ز مردی دم زرم ای نیکمردان نشنوید زانکه چون خرگوش گاهی ماده و گاهی نرّم

Не вірте мені, о добрі люди, якщо скажу, що я чоловік, / Адже я наче заєць, то самка, то самець [8, с. 342].

Останній зоонім, який ми розглянемо в цій статті, — **mār** 'змія'. Цей номен у перській мові має метафоричне значення "шкідливість, капосність" [13, с. 2028]. Вислів **mesl-e mār** 'як змія' використовується на позначення "хитрих, дволичних, зі злим язиком людей" [8, с. 367]. Висловом **mesl-e mār-e zaxmorde** 'наче поранена змія' позначають розлючену, мстиву людину, а фразеологією **mesl-e mār-zadehā** 'як укушені змією' — людину "уразливу та помисливу" [15, с. 388]. Підступність змії зафіксована у ФО **mār dar āstin parvardan** (букв. виховувати змію в рукаві), що відповідає українському "припріти гадюку на грудях", напр.:

وجود خدامراد در دستگاه او به منزله مار در آستین پروردن است... (حسین شهیدزاده، کاروبار خودمان).

Тримати Ходаморادا в конторі означає припріти на грудях гадюку... (букв. вирощувати змію в рукаві) (Х. Шагідзаде. Наші власні справи).

Певну меліоритивність у характеристиці образу змії фіксуємо у прислів'ї: **mār agar zahr dārad pādzhār ham dārad** *Змія, якщо її має отруту, то її цілющу властивість має також* [2, с. 535].

Отже, проведений аналіз вербалізації зооморфного коду культури у лексико-фразеологічному фонді перської мови дав змогу висвітлити деякі особливості концептуалізації носіями перської мовної свідомості фрагмента навколишньої дійсності, пов'язаного зі світом тварин, а також встановити етнокультурну специфіку функціонування стереотипів-образів, що відбивають приписувані тваринам якості, у перському лінгвоментальному просторі. Як видається, проаналізований матеріал не тільки відкриває шлях до кращого розуміння перської етноментальності, а й уможливорює подальші дослідження у галузі контрастивної лінгвокультурології.

Список використаних джерел

1. Авеста. Видевдат. Фрагмат тринадцатый / Вступление, пер. с авест. и комм. В.Ю. Крюковой // Восток. — 1994. — № 2. — С. 151–157.
2. Голева Г.С. Фарси-русский фразеологический словарь / Г.С. Голева. — М.: Издательский дом "Грааль", 2000. — 648 с.
3. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира: [монография] / И.А. Голубовская. — К.: ИПЦ "Київський університет", 2002. — 293 с.
4. Дорошенко Е.А. Зороастрийцы в Иране. (Историко-этнографический очерк) / Е.А. Дорошенко. — М.: Наука. Главная редакция восточной литературы изд-ва "Наука", 1982. — 133 с.
5. Красных В.В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность? / В.В. Красных. — М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. — 375 с.
6. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурний аспект: [монографія] / О.П. Левченко. — Львів: ЛРІДУ НАДУБ, 2005. — 352 с.
7. Маслова В.А. Лингвокультурология: [учеб. пособие] / В.А. Маслова. — М.: Издательский центр "Академия", 2001. — 208 с.
8. Персидские пословицы, поговорки и крылатые слова / [сост. Х. Короглы]. — М.: Главная редакция восточной литературы изд-ва "Наука", 1973. — 615 с.
9. Пименова М.В., Кондратьева О.Н. Концептуальные исследования. Введение: [учеб. пособие] / М.В. Пименова, О.Н. Кондратьева. — М.: ФЛИНТА: Наука, 2011. — 176 с.
10. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. — Полтава: Довкілля-К., 2006. — 716 с.
11. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів / Н. Фрай // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької]. — Львів: Літопис, 1996. — С. 111–135.
12. Ahmadi M. Farhang-e bar-o baččehā-ye terun: kalemehā-ye viže, vāžehā, estelāhāt va zarb-ol-masalhā-ye tehrāni / Morteza Ahmadi. — Tehrān: Našr-e Heylā, 2014. — 320 s.
13. Farhang-e fešorde-ye soxan. 2 jeld / be sarparasti-ye Hasan Anvari. — Tehrān: Soxan, 2003.
14. Najafi A. Farhang-e fārsi-ye āmyāne. 2 jeld / Abulhasan Najafi. — Tehrān: Nilufar, 1999.
15. Parčami M. Paskučehā-ye farhang (biš az 15 hezār kenāye — estelāh va tekyekalām-e āmyāne-ye šofāhi) / Mohebolāh Parčami. — Tehrān: Farhang-e Māhrox, 2003. — 448 s.

Надійшла до редколегії 12.10.17

Е. Мазепова, д-р філол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗООМОРФНЫЙ КОД КУЛЬТУРЫ В ПЕРСИДСКОМ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОМ ФОНДЕ

Исследованы особенности вербализации зооморфного кода культуры в персидском языке на материале лексических и фразеологических единиц с зоокомпонентом, обозначающих внутренние качества человека; выявлена этнокультурная специфика функционирования соответствующих стереотипов-образов в персидском лингвоментальном пространстве.

Ключевые слова: персидский язык, код культуры, языковое сознание, фразеологическая единица, зооним, стереотип.

O. Mazepova, Doctor of Science in philology, associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ZOOMORPHIC CODE OF CULTURE IN THE PERSIAN LEXICAL AND PHRASEOLOGICAL FUND

The article explores particularities of verbalizing zoomorphic code of culture in the Persian language based on lexical and phraseological units with zoo-component, which depict inner features of a human, and the specificity of functioning appropriate stereotypes-images in the Persian linguistic space.

Keywords: Persian, code of culture, lingual consciousness, phraseological unit, zoonym, stereotype.